

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ СКОТАРСВА ТА ШЛЯХИ ЇХ ВІРШЕННЯ В УМОВАХ РАДІОАКТИВНОГО ЗАБРУДНЕННЯ ТЕРИТОРІЇ

Н.О Бей.,
С.В. Толбатова

Україна, Сумський державний аграрний університет

В статті розглядаються організаційно-економічні та екологічні проблеми скотарства в Україні в умовах радіаційного забруднення території Сумської області та шляхи їх вирішення.

Продукція м'ясного та молочного скотарства є цінною продукцією харчування, джерелом отримання повноцінного білка, а також вуглеводів, вітамінів та різних мінеральних речовин. Щорічно обсяги виробництва продукції та технологічний рівень сільського господарства знижується.

На сучасному етапі в Україні у критичному стані опинилося молочне та м'ясне скотарство. Відомі руйнівні процеси у сільському господарстві призвели до значного падіння поголів'я тварин.

Зменшення чисельності поголів'я і зниження продуктивності виявилось головною причиною спаду виробництва продукції тваринництва. Не зважаючи на більш ніж дворазове зменшення поголів'я худоби й виробництва тваринницької продукції в останні роки проблеми екологічної безпеки цієї галузі залишаються. Загострюються екологічні проблеми ведення тваринництва у особистих підсобних господарствах. Зростає поголів'я худоби (тут утримується третина ВРХ) концентрується на невеликій території з порушенням санітарно-гігієнічних вимог побуту в підсобних господарствах у зв'язку з відсутністю нормативної бази і контролю цього виробництва. У зв'язку з аварією на ЧАЕС в Україні було забруднено територію площею понад 50 тис. кв.км, у 74 районах 12 областей (Київська, Черкаська, Хмельницька, Івано-Франківська, Волинська, Чернівецька, Сумська, Житомирська, Чернігівська, Рівненська, Вінницька, Тернопільська). На цій площі розташовані 2294 населених пункти.

Донині проблема безпеки продуктів харчування належала до вузько профільних. Вважалось, що дотримання технологічних процесів при розведенні домашніх тварин та переробці сировини гарантує відповідно якість продуктів харчування. Найменше уваги приділялося рослинництву яке в свою чергу через харчовий ланцюг впливає вплив на тваринництво. На стадіях переробки, збуту і споживання увага приділялась як в рослинництві так і в тваринництві переважно санітарним характеристикам, насамперед збуджувачам інфекцій і органолептичним показникам. Не лише в нашій країні і СНД, але і в усьому світі вчені-практики не усвідомлювали проблему якості продуктів харчування як загальноекологічну і загальнолюдську проблему безпеки життя. Непорозуміння стосовно експорту неякісної продукції, що виникли у цьому році, ще не формуються у загальносвітову проблему. У нашій країні всі негативні впливи на людей списуються на соціально економічні негаразди.

Разом з тим орієнтовні розрахунки та експериментальні дані свідчать про те, що на більшій частині забруднених територій добова доза опромінення населення на 90-95% формується за рахунок продуктів харчування. Серед останніх особливе місце займає молоко та

продукти його переробки, з якими в організм людини надходить 60 і більше відсотків радіонуклідів.

Однією з особливостей м'ясного скотарства є сприятливі природнокліматичні умови Сумської області, тому більшість сільськогосподарських підприємств, які постраждали внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, надають перевагу виробництву м'яса ВРХ.

Зміна чисельності поголів'я ВРХ в Україні в бік її зменшення неминуче призводить до скорочення виробництва органічних добрив. Внаслідок цього знизилася кількість їх внесення в ґрунт, що в свою чергу веде до різкого падіння урожайності, і в результаті – до зменшення валового збору сільськогосподарської продукції.

Виробництво молочної продукції в Україні є однією з важливих складових частин продовольчого комплексу, яке на даному етапі теж не відповідає сучасним вимогам. Як свідчать дані табл.3, продуктивність молочного стада за останні роки знизилася у господарствах суспільного сектора. Для цього є багато причин: низька зацікавленість робітників в результатах праці, відсутність державного фінансування і непривабливість цієї сфери діяльності для приватного підприємства, що перекриває доступ в систему приватного капіталу.

Набагато кращі показники можна спостерігати у приватному секторі. Продуктивність там залишилася майже на такому ж рівні. Необхідно також підкреслити, що Україна значно відстає за рівнем продуктивності молочного скотарства від розвинених країн світу. При середній молочної продуктивності 2,6 тис. кг на корову Україна відстає за цим показником, майже вдвічі від країн Європи у яких молочно продуктивність складає більш ніж 4,4 тис.кг на корову. В країнах з високорозвинутим скотарством вона є набагато вищою (у Великобританії - приблизно 5,5 тис., у Данії – 6,6 тис., Нідерландах – 6,5 тис.кг).

Успішність функціонування галузі скотарства знаходиться у прямому зв'язку від ряду факторів:

- стан генофонду популяції худоби;
- рівень годівлі тварин;
- людський фактор.

В свою чергу на вище перераховані фактори здійснюють вплив:

- організаційно-економічний механізм галузі;
- фінансовий стан галузі;
- системи організації і оплати праці;
- стан інфраструктури галузі (наявність консалтингових фірм);
- ціноутворення і можливості збуту продукції (маркетинг);
- кон'юнктура ринку;
- макроекономічні фактори;
- соціальні фактори і т.д.

Одна з головних причин зниження продуктивності тваринництва – погіршення стану власної кормової бази та зниження використання основних видів кормів.

Корми використовуються головним чином на підтримку життєдіяльності поголів'я, а не на збільшення виробництва молока. Незважаючи на те, що в Україні виробляється на душу населення кормового зерна більш ніж у європейських країнах, виробництво м'яса і молока на душу населення у нас менше, ніж у цих країнах. В результаті затрати кормів у кормових одиницях у розрахунку на 1 тону молока в Україні в 1,5-1,8 рази вище у порівнянні з розвинутими країнами світу.

Існування нерациональних структур і технології годівлі тварин в свою чергу викликана неправильною структурою кормовиробництва. Практично не культивуються багаті на білок цінні кормові культури: соя, рапс, багаторічні трави, недостатньо посівів азотнакопичуючих зернобобових а інших ефективних і використовуваних у світовій практиці культур.

Побудова раціональної системи кормовиробництва передбачає насамперед економічну оцінку культури кормів. Аналіз економічної оцінки кормових культур в господарствах Сумської області показав, що найбільш ефективним за виходом кормових одиниць і перетравного протеїну з 1 га посіву є кукурудза молочно-воскової стиглості та ячмінь. Менший вихід кормових одиниць має горох, але він дає у 2 рази більше перетравного протеїну у порівнянні із зерновими культурами.

Таблиця 1

Витрати кормів

	1985	1990	1995	1996	1997	1998	1999
Господарства усіх категорій							
Всього кормів	4026	4057	2878	2576	2238	2087	1836
У т.ч. концентров.	1107	1291	826	648	505	487	443
В-ти кормів у розрах. на 1 умовну голову ВРХ, ц	32,40	34,10	31,72	30,40	29,55	31,32	29,57
Сільгосп підприємства							
Всього кормів	3092	3190	2007	1713	1405	1268	1008
У т.ч. концентров.	857	990	542	371	242	232	186
В-ти кормів у розрах. на 1 умовну голову ВРХ, ц	31,24	34,17	30,59	28,64	27,15	29,39	26,18

За даними Інституту кормів УААН, введення в раціон подрібненого зернофуражу із качанів кукурудзи і вологого зерна забезпечує середньодобовий приріст молодняка ВРХ на відгодівлі 1140-1500 г, збільшує надой молока на корову – 20-32 кг на добу.

В Україні для забезпечення кормової бази тваринництва використовується майже 2/3 посівів площі та 7,8 млн.га природних угідь, які разом займають 2/3 площі сільгоспугідь. Водночас продукти тваринництва становлять лише 21 % у структурі харчового раціону населення. Безумовно, встановлення економічно доцільних й екологічно виважених співвідношень між галузями, раціоналізація структури сільського господарства, зокрема тваринництва, на засадах еколого-економічної концепції, набуває важливого значення.

Вирішення проблеми забезпечення худоби дешевими і повноцінними кормами не можна здійснити на підставі якого-небудь окремого заходу. При цьому особливу увагу необхідно звертатися на скорочення дефіцитного кормового білка, оскільки білкова незбалансованість раціонів приводить до регулярного недобору продукції тваринництва, збільшення її собівартості і витрат кормів. Тому питання подальшого збільшення виробництва продукції тваринництва повинні перш за все вирішуватися у невідривному зв'язку з якісним покращанням кормів, тобто підвищенням їх біологічної повноцінності.

Як було відмічено раніше, існуючий в Україні організаційно-економічний механізм галузі скотарства працює недостатньо ефективно і без урахування екологічних факторів.

Для підвищення ефективності виробництва продукції скотарства в радіоактивно забруднених господарствах Сумської області необхідно здійснити ряд заходів:

1. Зупинити зменшення поголів'я худоби в усіх формах господарств.
2. Особливу увагу в зоні радіоактивного забруднення звернути на розвиток особистих підсобних господарств населення, де за останні три роки спостерігалось значне збільшення поголів'я ВРХ.
3. Для зміцнення кормової бази сільськогосподарським підприємствам необхідно збільшити посівні площі багаторічних трав, зернових, зернобобових та кормових культур.
4. Внести в організаційно-економічний механізм галузі скотарства такі елементи сучасної інфраструктури, як:
 - фірми з продажу племінної худоби;
 - організації, що здійснюють контроль молочної продукції;
 - організації, що ведуть ціновий моніторинг;
 - консалтингові фірми, що можуть бути створені на базі сільськогосподарських вузів;
 - фірми інформаційного обслуговування господарств.

Таким чином, проведення організаційно-економічних заходів з урахуванням екологічних факторів буде сприяти збільшенню виробництва екологічно-чистої продукції скотарства та підвищенню її ефективності в умовах радіоактивного забруднення території Сумської області.